

21. Копилов С.А. Болгаристика в Київському університеті в кін. XIX – на поч. XX ст.// III Дриновские чтения. Проблемы источниковедения, историографии истории и культуры Болгарии, истории болгаристики: Тезисы докл., 25-27 окт. 1994 г.- X.: Изд-е Укр. научн. центра «Наука. Искусство» НАН України, 1994.- С. 99-101.
22. О зародыше новой болгарской литературы. Писал Юрий Венелин. Книжка первая.- М.: Тип. Н.Степанова, 1838.- 51 с.
23. О зародыше новой Болгарской литературы Юрия Венелина. Книжка первая. Въ 8, стран. 51: Рец.// Современник.- 1838.- Т. XI.- С. 56-57.
24. О характере народных песен у славян задунайских. Набросано Юрием Венелиным. I. Сербские.- М.: Тип. Николая Степанова, 1835.- 118с.
25. Потапенко К. Юрій Іванович Венелін і його роль у пробудженні національної свідомості болгар України// Матеріали міжнародного круглого столу «Болгари в Україні: в пошуках національної ідентичності (минуле і сучасність)».- К.: Друк-ня фірми «Графіка», 1998.- С. 19-24.
26. Пыпин А.Н. Русское славяноведение в XIX ст.// Вестник Европы.- 1889.- Кн. 8.- С. 683-728.
27. Смольська А.К., Войцева О.А. Славистичні традиції Одеського університету// Славистичні наук.-осв. центри в Україні (вчора – сьогодні – завтра): Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м.Київ, 25-26 трав. 1994 р.).- К.: Друк-ня фірми «Есе», 1995.- С. 70-73.
28. Страшнюк С.Ю. Болгаристика в Харківському ун-ті (1805-1869)// Проблеми слов'янознавства.- 1990.- Вип.42.- С.119-126.
29. Франко І. Болгарські праці М.Драгоманова// Іван Франко. Зібрання творів: У 50 т.- К.: Наукова думка, 1986.- Т. 46, кн. 2.- С. 24-42.
30. Чорній В.П. Юрій Венелін – будитель слов'янських народів// Проблеми слов'янознавства.- 1990.- Вип.42.- С.92-95.
31. Чорній В.П. Юрій Венелін (Гуца) і Львівський університет// Ю.І.Венелін і розвиток міжслов'янських взаємозв'язків: Тези доп. і повідомл. наук. конф., присвяч. 150-річчю від дня смерті Ю.І.Венеліна.- Ужгород: Вид-во Ужгород. ун-ту, 1989.- С. 41-43.
32. Шишманов И. Студии. Рецензии. Спомени. Писма.- София: Български писател, 1969.- 630 с.
33. Шумада Н.С. Ю.І.Венелін як збирач і дослідник українського фольклору// Народна творчість та етнографія.- 1961.- № 3-4.- С. 71-78.
34. Шумада Н.С. Маловідомі сторінки діяльності Юрія Венеліна в історії слов'янознавства// Слов'янський світ.- 1997.- № 1.- С. 124-131.

SUMMARY

ACQUISITION INTO THE SOURCES OF UKRAINIAN LITERARY BOLGARISTICS

Grigorash N.D. (Lviv)

The peculiarities of scientific, theoretical and methodologically practical activity of Yurij Venelin (Georgij Guca), who was the founder of Ukrainian literary criticism of Bulgaristics are considered in this article. The attention is paid to the problem of reflecting the national character in verbal and written creations of Bulgarian people, which is discussed in his work. It is also stressed on the results of sources' and texts' studies activity of the scientists, who researched the artistic specificity of investigated phenomenon, created the comparative methodology of studying Bulgarian historical and cultural processes.

УКРАЇНСЬКІ ВЛАСНІ НАЗВИ У ВІДТВОРЕННІ ЗАСОБАМИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ. СУЧАСНИЙ СТАН

ОЛЕНИЧ В. (Ужгород)

У пропонованій статті ставимо перед собою мету звернути увагу перш за все представників гуманітарних наук на проблему, яка існує і найближчим часом існуватиме в філологічній науці і не тільки в ній.

Що таке Україна і хто такі українці – на ці питання переважній більшості західноєвропейців до цього часу відповісти важко. Вони і незалежну вже Україну вважають частиною Росії, бо не можуть вказати на ознаки, що відрізняють Україну від Росії і українців від росіян.

Німецька і австрійська україністики, на відміну від русистики, розвинені слабо, бо українці як нація і Україна як незалежна держава на німецькомовних теренах про себе чітко ще не заявили. Інтерес до України і української мови, який спостерігався на Заході в 1989-93 роках, поступово згас. Німецькомовні громадяни, які контактують із нашою країною, переконалися, що майже всюди в Україні розуміють російську мову. А вивчити російську, чи щось по-російськи набагато простіше, бо можливості тут

необмежені: традиційно багата література (підручники, словники й інші джерела), наявність більш ніж двох мільйонів російськомовних переселенців з колишнього СРСР (німців, євреїв та їх сімей тощо). Можна навести десятки прикладів неухважного ставлення німців до "українського", і винними тут є самі українці, а в першу чергу, мабуть, науковці-гуманітарії – філологи та історики, бо не сприяють іноземцям у баченні "українського" в Україні.

Серед важливих чинників, що в першу чергу можуть виправити це становище, є, на наш погляд, відтворення українських власних назв (онімів) та екзотизмів (слів-реалій, етнографізмів) в українському звучанні буквами чужих мов: не тільки німецької, але й англійської, іспанської, французької і т. д. Зрештою, і російської.

Якщо сучасний "Словник української мови" (т. 1-11. Київ, 1970-1980) містить понад 134 000 слів, то аналогічні словники мов інших цивілізованих націй налічують відповідно: англійської – до 600 000, німецької – понад 500 000, польської – близько 280 000, російської – 220 000, чеської – близько 200 000 слів¹. Однак "Словник української мови" вміщує в основному лексику, яка позначає загальні назви (апелятиви), а власні назви (оніми), на відміну від, скажімо, англійського чи німецького словників, подає вже занадто вибірково.

Власних назв у кожній мові дуже багато, в Україні одних тільки топонімів кілька мільйонів. Загалом сучасне мовознавство розрізняє за денотатами (лат. – "те, що можна назвати певним іменем") цілі класи власних назв: антропоніми (особові імена людей), топоніми (назви географічних об'єктів; серед них також ойконіми – назви населених пунктів та гідроніми – назви вод), космоніми (назви космічних об'єктів), теоніми та міфоніми (найменування божественних, міфічних істот), зооніми (клички тварин), ергоніми (назви організацій, виробничих та суспільних об'єднань), хрононіми (назви відрізків часу, подій), хремотоніми (назви кораблів тощо, заголовків творів та ін.). "Сукупність усіх власних назв мови становить її ономастичний простір"², а поняття "ономастика" – це і розділ мовознавства, і сукупність всіх власних назв як особливий предмет мовознавчого дослідження³.

Наша доба позначена найширшою співпрацею етносів, їх культур і мов. Значення вивчення іноземних мов набуло вселенських масштабів: всі нові поняття, що виникли і виникають у якомусь куточку нашої планети, позначені і позначаються якимось словом чи словосполученням, і це слово чи словосполучення належить якійсь певній національній мові, з якої далі запозичується іншими мовами.

Іншомовні слова – загальні назви (апелятиви) становлять, як правило, одну чверть активного лексичного складу певної цивілізованої мови.

Українське словосполучення "іншомовні слова" якраз і вказує на те, що слова ці "мовляться іншою мовою", тобто так, як вони звучать у мові, з якої їх запозичають (хоча й пишуться українськими буквами – транскрибуються або транслітеруються). Порівняймо відповідники: у російській – "иностранные слова" – "слова из иной страны", в німецькій – "Fremdwörter" – "чужі слова". Хоча більшість іншомовних слів можна перекласти конкретною мовою-реципієнтом (лат. *recipiens* – "який одержує, одержувач, приймач"), цього, однак, не роблять з метою уникнення спотворення змісту слова при зворотному перекладі (слово *recipiens*, власне, і є прикладом цього явища). Це особливо стосується термінів, без яких не можлива мова науки.

Часто іншомовні слова потрапляють у мову-реципієнт через одну або більше мов-посередників, напр.:

провіант (нім. *Proviand*, з італ. *provianda*, від лат. *probenda* – "те, що має бути надане")⁴.

У даному випадку слово *провіант* потрапило в українську мову з німецької у його німецькому звучанні, німецькій звуковій оболонці.

Сказане вище стосується і власних назв (а їх мільйони!). Але суттєвою особливістю перекладу (відтворення мовою-реципієнтом, мовою перекладу) власних назв є саме прагнення через правильне звучання в чужій мові зберегти національний (етнографічний) колорит імені, оскільки звучання це є символом ідентифікації, неповторності, одиничності конкретного носія.

В Україні питання повноцінного відтворення іншомовних слів-апелятивів і власних назв засобами української мови за останні п'ятнадцять років не тільки зрушило з мертвої точки, але й набрало розмаху, вже має свою історію. Однак, як зазначають Б.Бендзар і С.Бобинець, "... на практиці це втілюється не просто, а часом й переростає у проблему, хоча з погляду формального її нібито й не повинно бути. При конкретному вирішенні української передачі цієї лексики інколи виникає більше запитань, ніж відповідей, і це багатьох відлякує, бо примушує приймати якийсь рішення"⁵.

Причиною цієї проблеми є та обставина, що впродовж майже всієї історії іншомовна лексика на території Російської імперії, а далі СРСР, потрапляла в українську мову за посередництва мови російської. Це, однак, не стосувалося української мови в еміграції.

Українські власні назви (та деякі екзотизми) подавалися в інші мови також через російську мову-посередницю, у російському звучанні, напр.:

Київ, Харьков, Львов, Ужгород, Неміров, Чернобыль;

Владімір, Васілій, Фіодор, Скатеріна, Ольга;

Кобылянская, Яворівській, Гончар, Тычина;

тапак, трівна, горілка, казак.

Сприяла (і сприяє) цьому давня “братерська” православна традиція східних слов’ян перекладати власні назви своїми мовами (окрім прізвищ, які тільки транслітеруються). Так, наприклад, російське *Фёдор Михайлович Достоевский* родився в Москві перекладаємо українською як *Федір Михайлович Достоевський* народився в Москві замість того, щоб перекладати *Фёдор Михайлович Достоевский* народився в Москві, або щоб в українському тексті писати і читати російські власні назви російською мовою, як це має місце у мовах, що послуговуються латинським шрифтом. Наприклад, німці пишуть *Jean Jaques Rousseau* і читають, якщо вміють, по-французьки, у французькому звучанні – *Жан-Жак Руссо*, а якщо не вміють, то “по – німецьки” (вийде *Йуан Йаквес Роусеау*).

Отже, на часі вироблення “Правил відтворення українських власних назв засобами інших мов”. Цим питанням і займається утворений 1991 року Інститут Української мови НАН України і, зокрема, Українська комісія з питань правничої термінології.

Пропозиції щодо відтворення українських власних назв іншими мовами український користувач мав би знаходити в “Орфографічному словнику української мови”, виданнях “Українського правопису” та відповідних двомовних словниках: українсько-англійському, “українсько-німецькому”, “українсько-польському” і т.ін., як це роблять, зокрема, німці у своїх виданнях.

Процес укладання таких “Правил” явно затягнувся і тому гальмує, можна наголосити, загальнонаціональну справу. Пояснюється це ще й тим, що найновіша редакція українського правопису до цього часу не затверджена ⁶.

Проблемою залишається і те, як подавати українські власні назви: у практичній транскрипції, чи в транслітерації? Що слід розуміти під “практичною транскрипцією” і під “транслітерацією” – кожен автор пояснює по-своєму. А.Гудманян наводить у своєму дослідженні ⁷ дев’ять трактувань способу “практичної транскрипції” з різних солідних джерел, і всі ці визначення різняться одне від одного. У цій нашій статті ми не вступаємо в дискусію про значення цих термінів, бо це займе багато місця, але вважаємо за потрібне навести приклади подібних визначень – у нашому випадку з популярного “Словника іншомовних слів” ⁸:

Транскрипція (лат. *transcriptio*, від *transcribo* – “перепишую”) – 1) Передача за допомогою графічних знаків звуків якоїсь мови. 2) Передача елементів однієї мови за допомогою літер іншої мови.

Транслітерація (від транс. ... і лат. *litera* – “буква”) – передача тексту, написаного одним алфавітом, буквами іншого алфавіту.

Найновіший “Словник іншомовних слів” ⁹ пов-

торює ці ж визначення. Трактування значення обох термінів правильне, воно підтверджується більшістю інших джерел з даного питання. Але чи зможе читач-нефілолог відрізнити на практиці, де він має справу з транскрипцією, а де з транслітерацією? Інформація в інших, повніших джерелах, до речі, теж не чітка, не однозначна.

У нашому розумінні практична транскрипція – це запис звуків (фонем та їх варіантів) однієї мови буквами або буквосполученнями іншої мови, на відміну від транскрипції фонетичної – запису фонем якоїсь мови спеціальними знаками фонетичної транскрипції. Принципом транскрипції є: “Пишу, як чую” (лат. “*Ita scribo, ut audio*”), а принципом транслітерації – “Пишу, як бачу” (лат. “*Ita scribo, ut video*”). Транслітерація – це один з видів транскрипції, що застосовується в діловій документації та науці для спрощеного побуквенного відтворення графем чужої абетки, і тому дуже проста у практичному використанні. Саме у транслітерації з російської графічної системи на латиницю функціонували в Україні та інших республіках колишнього СРСР (окрім Прибалтики) покажчики населених пунктів, інших географічних об’єктів, писалися прізвища, імена та по-батькові у закордонних паспортах, на різного роду поштових відправленнях тощо. Відбувалося це згідно з інструкціями Міжнародної організації стандартів ISO (International Standart Organisation).

Однак тут треба бути уважними, бо транслітерувати українські власні назви латиницею не означає писати їх по-латинськи – латинською мовою. У кожній мові, що послуговується латиницею, свої графемі, й, наприклад, ім’я *Тарас Шевченко* в різних мовах має різне написання, напр.:

англ.: *Taras Shevchenko*, нім.: *Taras Schewtschenko*, словац.: *Taras Ševčenko*, польськ.: *Taras Szewczenko*, угор.: *Tarasz Sevcsenko*.

Суть справи полягає у тому, щоб розробити і на високому державному рівні затвердити чітку та однозначну систему українського латинізованого алфавіту, щоб увійти в цивілізований “світ широкий” з власним латинським шрифтом, щоб не думати кожен раз, як написати це ж ім’я *Тарас Шевченко* по-англійськи, по-чеськи, по-фінськи і т.д. У такому випадку цивілізований світ читатиме наші транслітеровані з кирилиці власні назви латинікою і, щоб їх правильно вимовити, послуговуватиметься своїми орфографічними та тлумачними словниками, енциклопедіями, де чужі імена власні подаються ще й у фонетичній транскрипції. Над цим питанням у нас теж працюють: три таблиці-системи відтворення латинікою букв сучасного українського алфавіту знаходимо в монографії Б.Бендзара та С.Бобинця ¹⁰. Авторами цих проектів є група М.Корнілова (1996 р.), В.Багринець (1996 р.) та Т.Кияк і А.Дяков (1997р.).

Важливим кроком на шляху “інтернаціоналізації” українських власних назв слід вважати Указ Прези-

дента України за № 796 від 1995р., відповідно до якого Українська комісія з питань правничої термінології (голова Комісії – Міністр юстиції С.Головатий), спираючись на подання Інституту української мови НАН України (директор – О.Тараненко), затвердила нормативну таблицю для відтворення українських власних назв засобами англійської мови та правил до неї, що має застосовуватись у законодавчих та офіційних актах¹¹. Саме в цій транслітерації подаються імена та прізвища в сучасних українських закордонних паспортах, посвідченнях водіїв і т.ін.

Важко однозначно сказати, чому вже в незалежній Україні не утверджувалася на практиці німецька транслітерація чи транскрипція українських власних назв. З одного боку, нам не відомі системи (таблиці) відповідної транслітерації, які би були укладені в Україні, з іншого – ніхто й не спішив користуватися таблицями, що їх створили українці в еміграції.

Найповніше українська мова в Німеччині була представлена “Підручником української мови” Ярослава – Богдана Рудницького (1910 – 1995), що витримав п’ять видань (перше – 1940, останнє – 1982р.) та “Українсько-німецьким словником” (Лейпциг, 1943; 2-е вид. – Вісбаден, 1983) цього ж автора та Зенона Кузеля (1882-1952) за участі К.Г.Маєра. Зокрема, у четвертому виданні “Підручника української мови” знаходимо подану Я.Рудницьким “так звану слов’янську або мовознавчу транскрипцію, ... яка вживається у науці для слов’янських мов” та “німецьку практичну транскрипцію (чи транслітерацію, бо німецьке *praktische Umschrift* означає й те, й інше – *B.O.*), у якій застосовуються букви і знаки, наявні тільки в німецькому алфавіті”¹². Для зручності в користуванні зводимо обидві системи з підручника Я.Рудницького в одну таблицю (оформлення таблиці та приклади застосування у ній наші – *B.O.*):

Номер літери	Українська літера	Слов’янська або мовознавча транскрипція	Приклади застосувань	Німецька практична транскрипція	Приклади застосування
А	Б	В	Г	Г	Д
1	а	а	Anton	а	Anton
2	б	Ь	Bohdan	Ь	Bohdan
3	в	у, u	Vorskla Sval’aua	w	Worskla Swaljawa
4	г	h	Hanna	h	Hanna
5	ґ	g	Gorgany	g	Gorgany
6	д	d	Dmytro	d	Dmytro
7	е	e	Olena	e	Olena
8	є	je, ´e	Jevhen	je	Jewhen
9	ж	ž	Užhorod	sh	Ushhorod
10	з	z	Nazar	z	Nazar
11	и	y	Mykola	y	Mykola
12	і	i	Iryna	i	Iryna
13	ї	ji	Kyjiv	ji	Kyjiw
14	й	j,i	Josyp, Stryi	j	Jossyp, Stryj
15	к	k	Kateryna	k	Kateryna
16	л	l	Lućk	l	Luc’k
17	м	m	Maryna	m	Maryna
18	н	n	Nižyn	n	Nishyn
19	о	o	Odesa	o	Odessa
20	п	p	Poltava	p	Poltawa
21	р	r	Roman	r	Roman
22	с	s	Stepan	s	Stepan
23	т	t	Ternopil’	t	Ternopil’
24	у	u	Buh	u	Buh
25	ф	f	Fedir	f	Fedir

А	Б	В	Г	Ґ	Д
26	х	ch	Charkiv	ch	Charkiw
27	ц	с	Voloveć	с'	Wolowec'
28	ч	и	Čop	tsch	Tschop
29	ш	š	Šostka	sch	Schostka
30	щ	šh	Juščenko	stsch (також schtsch)	Stschors, Juschtschenko
31	ь	'	Łviv	'	L'wiv
32	ю	ju, 'u	Jurii, Kr'ukivka	ju	Jurij, Krjukivka
33	я	ja, 'a	Jalta, Oles'a	ja	Jalta, Olesja

У примітках щодо вимови звуків „так званої слов'янської або мовознавчої транскрипції”¹³ Я.Рудницький описово та через приклади у німецьких словах зауважує, як треба вимовляти 20 українських графем: в, г, е, є, ж, з, и, і, л, о, р, с, х, ц, ч, ш, щ, ю, я, ь. Автор не дає пояснень щодо вимови решти 13 графем, що дає підстави вважати їх тотожними німецьким; це букви а, б, г, д, і, й, к, м, н, п, т, у, ф.

Варіантність написання українських букв: *в* через *v* та *u*, *є* через *je* та *'e*, *ю* через *ju* та *'u*, *я* через *ja* та *'a*. Я.Рудницький пояснює наступним чином:

- *v* слід писати на початку складу перед голосною, *u* - в кінцевому складі після голосної;
- *je, ju* та *ja* пишемо на початку слова, після голосних та після губних (лабіальних) приголосних *p, b, m, f, w*;
- *'e, 'u* та *'a* - після решти приголосних.

Варіантність написання *й* через *j* та *й* автор не пояснює, і ми подаємо приклад застосування з інших практичних джерел.

Що стосується “німецької практичної транскрипції”, то тут Я.Рудницький пропонує звертати увагу на наступні особливості:

- а) букви *дж, дз* транскрибуються: *дж = dsch; дз = ds*;
- б) приголосні *sch, tsch, sts, dsch, ds* не подвоюються (мається на увазі, напр.: Донецчина - пишемо *Donetschyna*, а не *Donetschtschyna - В.О.*);
- в) український апостроф не позначається;
- г) наголос у німецькій мові позначається крапкою під наголошеною голосною¹⁴.

Очевидно, що Я.Рудницький не був творцем поданих ним систем транскрипції, він запозичив їх з інших джерел. Як ми вже зазначали, одну систему він називає “так званою слов'янською, або міжнародною транскрипцією”, а іншу - “*deutsche praktische Umschrift*”, що можна перекласти і як “німецька практична транскрипція”, і як “німецька практична транслітерація”. Зупинимося на тому, що у сучасному розумінні це “практична

транскрипція”, про що свідчить, зокрема, глава “Російські системи транскрипції і транслітерації” в найновішому орфографічному словнику німецької мови¹⁵, де, до речі, “так звана слов'янська міжнародна транскрипція” Я.Рудницького називається транслітерацією, або “німецькою бібліотечною транслітерацією”, а його ж “*deutsche praktische Umschrift*” називають транскрипцією. Про різні тлумачення термінів “транскрипція і “транслітерація” ми вже згадували вище.

Відсутність єдиної системи транскрипції та транслітерації українських слів німецькою мовою спричинює хаос як в українській германістиці, так і в німецькій україністиці. Проаналізуємо цей сьогоденний стан на конкретних прикладах.

“Русско - немецкий словарь (основной)” (М., 1991) подає топонімікон (список географічних назв) російською мовою та їх німецькі відповідники.¹⁶ Серед 1192 топонімів виявляємо і 37 одиниць (3,1% обсягу топонімікона), що стосуються території України: 2 - назви країни, 5 - назви ландшафтів, 18 - ойконіми, 12 - гідроніми. Всі вони подаються, звичайно, в російському звучанні: *Kiew, Dnepr, Charkow, Lwow...*

Інший “Русско - немецкий словарь”, що побачив світ через сім років (М., 1998), у списку із 1229 географічних назв¹⁷ нараховує 34 українські топоніми (2,8 % обсягу списку): 2 - назва країни, 6 - назви ландшафтів, 18 - ойконіми, 8 - гідроніми. Тут, нарешті, “поцестило” Львову і Закарпаттю: паралельно до *Lwow* подається і *Lwiv*, і *Lemberg* (німецька назва); *Transkarpatien* має і синонім *die Karpatoukraine*, що, власне, є його історичною назвою - *Карпатська Україна*.

Відповідно, й українські словники подавали українські географічні назви у російському звучанні.

Найбільший з них - “Німецько-український словник” (склали В.М.Лещинська, О.Г.Мазний та К.М.Сільвестрова, К., 1959) подає 456 топонімів німецькою мовою¹⁸, 22 з них стосуються України (4,8% списку): 2 - назви країни, 4 - назви ландшафтів, 9 - ойконіми, 7 - гідроніми. *Львів* автори

подають як *Lwow*, але і *Lemberg*, ріку *Tycy* пишуть по-німецьки *Tissa* (замість традиційної німецької назви *die Theiß*) і, до того ж, пропонують нам писати по-українськи *Ticca*.

Наступний у часі “Німецько-український словник” (за редакцією Е.І.Лисенко, К., 1978) у списку із 204 географічних назв¹⁹ знайшов місце і для шести (3% списку) українських топонімів: *Charkow, Kiew, die Krim, Schwarzes Meer, die Ukraine, die Ukrainische Sozialistische Sowjetrepublik*.

“Українсько – німецький словник” (теж за редакцією Е.І.Лисенко, К., 1983) друкує топонімікон, що налічує 332 одиниці;²⁰ 14 стосуються України (4,2% списку): *das Asowsche Meer, der Artek, Dnepr, Donbass (Donezbecken), die Karpaten, Kiew, die Krim, Lwow, Odessa, die Ukrainische Sozialistische Sowjetrepublik, die Ukraine, Charkow, das Schwarze Meer, Jalta*.

Об’єднані в один том, обидва словники за редакцією Е.І. Лисенко побачили світ у 1994 році у двох виданнях, двома форматами^{21 22}. У кінці першої їх половини – “Словнику німецько – українському” знаходимо 175 географічних назв, п’ять з них – українські. Але якщо словник більшого формату вказує вже *Charkiw*²³, то словник формату меншого це ігнорує – пише *Charkow*²⁴. Друга половина “Словника” – “Словник українсько-німецький”: 320 топонімів у обидвох виданнях, 13 з них мають відношення до території України (порівняно з попередніми виданнями випав макротопонім *die Ukrainische Sozialistische Sowjetrepublik*). Словник більшого формату подає знову *Charkiw*²⁵, меншого ж – *Charkow*²⁶. Тут пощастило вже Львову: обидва видання пишуть його як *Lwiv*, а не *Lwow*.

Окрім словників за редакцією Е.І.Лисенко з’являються також “Нові німецько-українські, українсько-німецькі словники”, що їх уклали О.П.Пророченко (К., 1997; 2002) та В.Ф.Малишев (Харків, 1999). В цих словниках топоніміконів, на жаль, не знаходимо. Подають географічні назви у кінці “Словника українсько-німецького” О.В.Дмитрієв та Г.В.Степенко (К., 1999)²⁷, їх тут 319, 13 з них стосуються України. Погоджуємося, що німцям слід називати й писати Азовське море – *das Asowsche Meer*, Артек – *der Artek*, Донбас – *Donbass*, Карпати – *die Karpaten*, Крим – *die Krim*, Одеса – *Odessa*, Україна – *die*

Ukraine, Чорне море – *das Schwarze Meer*, Ялта – *Jalta*, і Львів – *Lwiv*, але заперечуємо написання (тим більше в українсько-німецьких словниках!) *Dnepr, Kiew, Charkow*.

Заслуговує на увагу “Німецько-український та українсько-німецький словник для школярів”, який упорядкувала О.М.Постнікова (К., 2000). В кінці “Німецько – українського словника” вона подає 235 топонімів²⁸, і тільки один з них – власне *die Ukraine* – стосується України. Однак, “Українсько-німецький словник” завершується списком географічних назв (226 одиниць)²⁹, де українські ойконіми та гідроніми (всього – 12) написані як у російському, так і в українському варіантах. Харків, на жаль, залишається тільки *Charkow*’ом.

І, нарешті, значним прогресом в українському словникарстві слід вважати друге видання “Німецько-українського словника для школярів”, упорядниками якого є Е.І.Лисенко, М.Р.Корольова та Л.І.Сергеєва (К., 1999), де знаходимо не тільки список географічних назв, але й список чоловічих та жіночих імен³⁰. Всі ці власні назви подаються німецькою мовою в українському звучанні та в їх написанні українською і російською мовами. Всього у цих списках 72 чоловічих та 76 жіночих імен, 283 топоніми, серед них 116 (!) українських (2 макротопоніми, 98 ойконімів та 16 гідронімів), 41% від загальної кількості.

Ця, без сумніву, позитивна практика закріпилася і в “Новому німецько-українському, українсько-німецькому словнику” за редакцією тієї ж Е.І.Лисенко (К., 2002). Обидві його частини містять списки географічних назв: 71 український топонім серед 262 у першій частині “Словника”³¹ і 16 серед 331 – у другій³².

Можна сперечатися з авторами цього видання про деякі принципи у системі практичної транскрипції, якою вони тут послуговуються, але слід віддати їм належне за те, що в цих топоніміконах простежується певна послідовність, українська концепція. Наступне видання словника буде, без сумніву, кращим.

Настала, отже, пора виправляти помилки у “паспорті нашої держави” – написанні українських власних назв іноземними мовами (і, зокрема, німецькою) в українському звучанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська мова. Енциклопедія.- Київ, 2000.- С. 563.
2. Там же.- С. 80.
3. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів.- Київ, 1985.- С. 168
4. Словник іншомовних слів/ Укладачі: С.М.Морозов, Л.М.Шкарапута.- Київ, 2000.- С.462.
5. Бендзар Б.П., Бобинець С.С. Українська фонографічна передача антропонімів античної, англо-, німецько- і французькомовної літератур.- Ужгород, 2000.- С. 9.
6. Український правопис: Проект найновішої редакції.- К., 1999. – 350 с.
7. Гудманян А. Про один із способів передачі запозичень власних назв// Слов’янська ономастика.- Ужгород, 1998.- С. 74-75.
8. Словник іншомовних слів/ За ред. чл.-коресп. АН УРСР О.С.Мельничука.- Київ, 1975.- С. 675.

9. Словник іншомовних слів/ Укладачі: С.Морозов, Л.Шкарапута.- Київ, 2000.- С. 583.
10. Бендзар Б.П., Бобинець С.С. Цитована праця.- С. 42-43.
11. Урядовий кур'єр.- 1996.- 4 липня.- С. 8.
12. Rudnyčyj J.B. Lehrbuch der ukrainischen Sprache. Vierte verbesserte Auflage.- Wiesbaden, 1964.- S. 1.
13. Rudnyčyj J.B. Lehrbuch der ukrainischen Sprache. Vierte verbesserte Auflage.- Wiesbaden, 1964.- S. 2-6.
14. Rudnyčyj J.B. Lehrbuch der ukrainischen Sprache. Vierte verbesserte Auflage.- Wiesbaden, 1964.- S. 1.
15. Rechtschreibung der deutschen Sprache und der Fremdwörter/ 21., völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage.(Der Duden; Bd.1). Mannheim/ Wien/ Zürich, 1996.- S. 86.
16. Русско-немецкий словарь (основной). Около 53 000 слов.- Изд-е 11-е, стереотипное, под.ред. К.Лейна.- Москва, 1991.- С. 707-714.
17. Цвиллинг М.Я. Русско-немецкий словарь. Около 150 000 слов и словосочетаний.- 2-е издание, стереотипное.- Москва, 1998.- С. 648-659.
18. Німецько-український словник/ Склали канд. філол. наук В.М.Лещинська, О.Г.Мазний, К.М.Сільвестрова. Близько 50 000 слів.- Київ, 1959.- С. 1031-1036.
19. Німецько-український словник: Близько 20 000 слів/ За ред. канд. філ. наук Е.І.Лисенко.- Київ, 1978.- С. 518-521.
20. Українсько-німецький словник: Близько 20 000 слів/ За ред. канд. філ. наук Е.І.Лисенко.- Київ, 1983.- С. 393-398.
21. Німецько-український, українсько-німецький словник/ За ред. Е.І.Лисенко.- Київ, 1994.- 736 с.
22. Словник. Німецько-український. Українсько-німецький/ Уклад.: З.О. Басанець та ін.; За ред. Е.І.Лисенко.- Ірпінь, 1994.- 640 с.
23. Німецько-український, українсько-німецький словник/ За ред. Е.І.Лисенко.- Київ, 1994.- С. 365.
24. Словник. Німецько-український. Українсько-німецький/ Уклад.: З.О. Басанець та ін.; За ред. Е.І.Лисенко.- Ірпінь, 1994.- С. 316.
25. Німецько-український, українсько-німецький словник/ За ред. Е.І.Лисенко.- Київ, 1994.- С.721
26. Словник. Німецько-український. Українсько-німецький/ Уклад.: З.О. Басанець та ін.; За ред. Е.І.Лисенко.- Ірпінь, 1994.- С.631.
27. Словник: Німецько-український. Українсько-німецький/ Уклад. О.В. Дмитрієв, Г.В. Степенко.- Київ-Ірпінь, 1999.- С. 703-706.
28. Німецько-український та українсько-німецький словник для школярів/Постнікова О.М.- Київ, 2000.- С. 299- 302.
29. Там же.- С. 577-581.
30. Німецько- українсько-російський словник для учнів/ Е.І.Лисенко, М.Р.Корольова, Л.І. Сергеева.- 2-е вид., доопрац.- Київ, 1999.- С. 312-323.
31. Новий німецько-український, українсько-німецький словник: 60 тис. слів та словосполучень/ Уклад. Басанець З.О. та ін.; За ред. Е.І. Лисенко.- Київ, 2002.- С. 508-511.
32. Там же.- С. 1008-1013.

ВІДРОДЖЕННЯ РІДНОЇ МОВИ, КУЛЬТУРИ І САМОБУТНОСТІ НІМЦЯМИ ЗАКАРПАТТЯ В ІНТЕРЕТНІЧНОМУ ПРОСТОРІ ПРОЖИВАННЯ

КУЛЯ Ф. (Ужгород)

Справжнє відродження національного життя етнічних меншин неможливе без урахування їхньої національної культури, яка є засобом збагачення і розширення поля, власне, й української національної культури. Культура – це критерій історичної зрілості народу, важливий засіб гуманізації людського буття. Для України, як поліетнічної держави, у її розбудові демократичного суспільства, потрібно враховувати розмаїття культур національних

меншин. Культура кожного народу твориться його мовою, історією, національною духовністю.

Культура національної меншини в інтернетнічному просторі багатьма нитками пов'язана з національною культурою як і навколишніх, так і з більш віддалених народів чи етносів. Адже її витоки – це надбання не одного народу чи етнічної групи, які мало узгоджуються з географічними й мовними кордонами, а толерантним ставленням до них.